

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*Ю. Якубенко, к.е.н., доцент
кафедри обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою*

Будь-яке підприємство незалежно від організаційно-правової форми та галузевої приналежності стикається з необхідністю вирішення проблем власної безпеки, причому виникають ці проблеми не тільки в кризові періоди, але і при роботі в стабільному економічному середовищі.

Найважливіший вид безпеки в сучасних умовах – фінансово-економічна безпека. Це пов'язано з тим, що, з урахуванням панівного становища, яке займає фінансова складова в сучасній економіці, ми маємо право характеризувати останню як економіку, керовану в своїй основі фінансовим чином, через фінансові механізми, за допомогою фінансових важелів, фінансових стимулів і в фінансових цілях.

Фінансово-економічна безпека виражає певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство, а також характеризується можливістю підприємства протистояти наявним та можливим загрозам.

Окремі проблеми економічної і фінансової безпеки з різних сторін, розглянуті в рамках макро- і мікроекономічного розвитку і висвітлені в роботах зарубіжних економістів : І. Ансоффа, І. Бланка, Дж.Кейнса, Р.Манделла, М.Портера, П. Самуельсона, М. Фрідмана, а також вітчизняних вчених: О.І. Барановського, К.С. Горячєвої, Т.М. Іванюти, Ж.В. Кудрицької, В.А. Ліпкань, І.П. Мойсеєнко, Н.В., Сабліної, О.І. Судакової, І.В. Чібісової і багатьох інших.

Незважаючи на актуальність проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки та широкого кола наукових праць авторів, які висвітлюють комплекси питань розвитку теорії та методології управління фінансово-економічною безпекою, необхідність подальшого дослідження в цій сфері і

розробка нових методичних підходів залишаються значущими для господарюючих суб'єктів.

Стабільний розвиток будь-якого підприємства залежить від його захищеності від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Наслідки глобальних економічних криз, нестабільності цін на споживані ресурси, мінливість чинного законодавства і безліч інших негативних факторів негативно впливають на фінансовий стан і можуть при відсутності на підприємстві розроблених захисних заходів привести до незворотних наслідків, і навіть до банкрутства.

Термін «фінансово-економічна безпека підприємства» з'явився у вітчизняній економічній літературі порівняно недавно. Довгий час існувало дві основні точки зору на методи підтримки стійкої фінансової роботи підприємства. Згідно першої точки зору, якої дотримувалися багато авторів, фінансова безпека розглядалася як елемент економічної безпеки підприємства. Інша точка зору полягала в пропозиції розробляти на підприємстві комплекс антикризових заходів.

В обох випадках мова не йшла про формування комплексного підходу до створення фінансової безпеки, що дозволяє забезпечити захист фінансових інтересів підприємства в процесі його розвитку.

Практика останніх років свідчить, що ймовірність погіршення поточного фінансового стану підприємства, наслідком якого стало виникнення кризи або банкрутства підприємства, було викликано відсутністю розробленої ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою.

У чому ж полягають сутність і особливості поняття «фінансово-економічна безпека»?

В енциклопедії поняття «економічна безпека» та «фінансова безпека» ототожнюються: «економічна безпека або фінансова безпека - це стан будь-якого господарюючого суб'єкта, що характеризується наявністю стабільного доходу та інших ресурсів, які дозволяють підтримати рівень життя на поточний момент і в доступному для огляду майбутньому» [4].

На думку І.А. Бланка «...фінансова безпека підприємства являє собою кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді» [3].

Папехін Р.С. визначає «фінансову безпеку підприємства» як «...комплексне поняття, що відображає такий стан фінансів, при якому підприємство здатне стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку в умовах додаткового ризику» [12].

Натомість, Сорокіна О.М. вважає, що «...фінансова безпека підприємства - це захист від можливих фінансових витрат і запобігання банкрутству підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів. Саме вона є провідною й вирішальною, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси є двигуном будь-якої економічної системи» [13]. Такої ж точки зору щодо визначення фінансової економічної безпеки дотримується також Мойсеєнко І.П., який визначає її як «...досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів» [10].

Мунтіян В.І. розглядає «фінансову безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений в кращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності діяльності, якості управління, використання основних і оборотних коштів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат по цінних паперах підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного і фінансового розвитку» [11].

Однак, Кириченко О.А., Кудря І.В. визначають «фінансову безпеку підприємства як фінансове становище і фінансову стабільність, яку здатні забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності»

[7].

Натомість, Горячева К. С. дає таке визначення: «фінансово безпека - це такий фінансовий стан, що характеризується: по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, цілей і завдань достатнім обсягом фінансових ресурсів; по-четверте, забезпечувати розвиток всієї фінансової системи» [5].

Дане визначення фінансової безпеки орієнтоване на мікрорівень. Якщо розглядати макро- і мезорівень, то фінансова безпека буде пов'язана із забезпеченням стійкості фінансової системи держави та її суб'єктів, а також створенням умов для формування і використання фінансових ресурсів з метою стимулювання економічного розвитку соціально-економічної системи.

Найбільш прийнятне визначення поняття «фінансова безпека» дає Козаченко Г.В. : «...фінансова безпека - це основна частина економічної безпеки, заснована на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансово-кредитної системи, що відповідає основній системі критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів економічних суб'єктів, наявність необхідних фінансових ресурсів для протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам» [8].

Загалом, у більшості наукових робіт фінансова безпека розглядається або як частина економічної безпеки, або як самостійне явище сучасного життя держави і суспільства. З огляду на те, що в сучасній господарській системі держави, регіону, підприємства фінанси займають провідне місце, то доцільно фінансову безпеку розглядати у взаємозв'язку з економічною безпекою, тобто як фінансово-економічну безпеку.

Досліджуючи поняття «фінансово-економічна безпека» слід виділити його головні особливості (рис.1.).

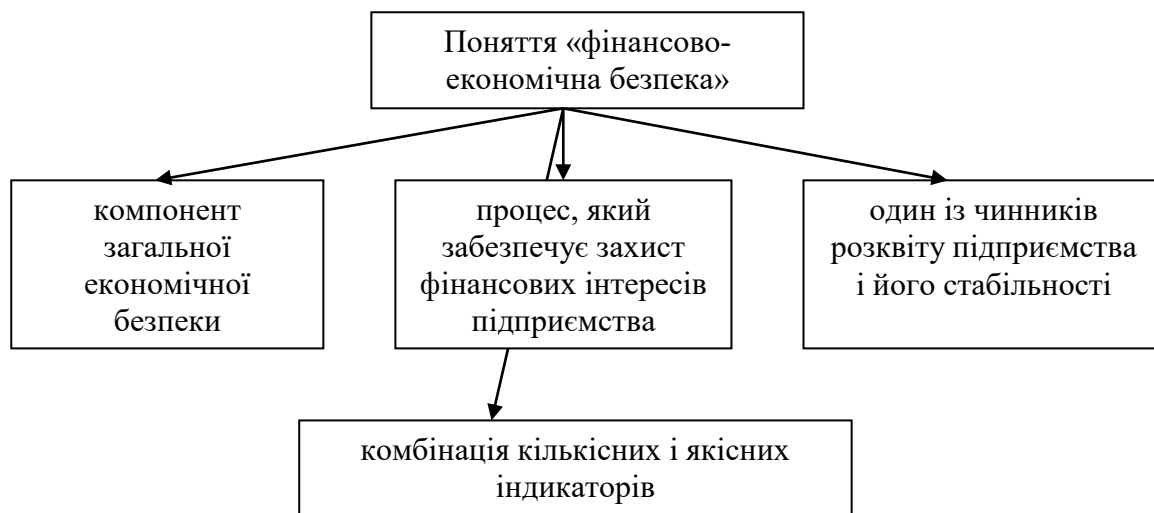

Рис.1. Тракткування поняття «фінансово-економічна безпека»

Узагальнюючи погляди вчених, пропонується наступне трактування «фінансово-економічної безпеки підприємства». «Фінансово-економічна безпека діяльності підприємства» - це певний фінансово-економічний стан, що характеризується його здатністю і можливістю протистояти існуючим та можливим загрозам його погіршення.

Основна мета фінансово-економічної безпеки підприємства - це забезпечення його тривалого і максимально ефективного розвитку як в даний час, так і в майбутньому.

Спираючись на думку Ареф'євої О. В. та Бурцева В. В. можна визначити функціональні цілі фінансово-економічної безпеки підприємства:

- забезпечення високої фінансової ефективності, стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності його технічного потенціалу;
- висока ефективність менеджменту, оптимальність і ефективність його організаційної структури;
- високий рівень кваліфікації персоналу і його інтелектуального потенціалу;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів;

- забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, комерційних інтересів [1, 6].

Основні завдання забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства відображені на ринку 2.

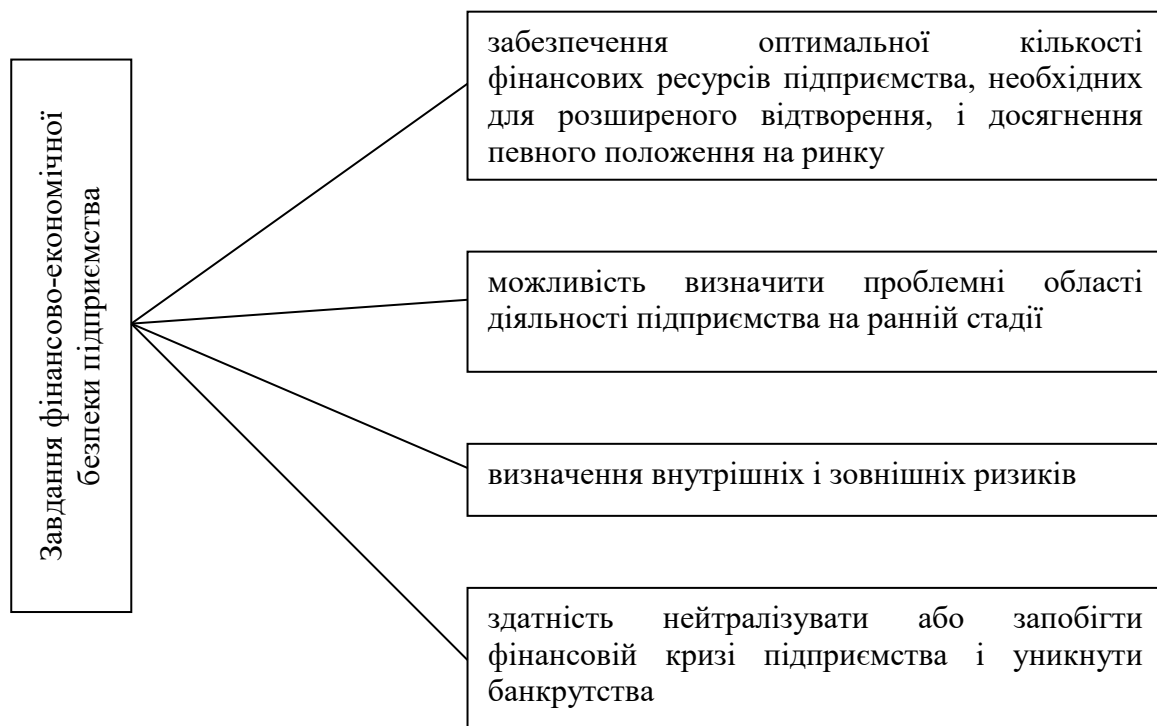

Рис. 2. Завдання фінансово-економічної безпеки підприємства

Розгляд фінансово-економічної безпеки підприємства як процесу, що забезпечує захист фінансових інтересів підприємства необхідно починати з визначення того, що відноситься до фінансових інтересів підприємства, а саме:

- збільшення добробуту підприємства;
- фінансова стабільність підприємства;
- високий рівень інвестиційної діяльності та ефективність інвестицій;
- ефективна нейтралізація фінансових ризиків;
- швидке подолання фінансової кризи, так вважають Ареф'єва О.В. та

Вітлінський В.В. [2, 9].

Аналіз показників та стану фінансово-економічної безпеки підприємства дозволяє визначити відповідність її фінансових і економічних можливостей переважаючих умов як в країні, так і на міжнародних ринках, і тим самим дозволяє об'єктивно оцінити ефективність обраної фінансової стратегії. Це пов'язано з тим, що стабільність системи фінансово-економічної безпеки підприємства не абсолютна. Тобто розвиток системи фінансово-економічної безпеки підприємства може бути циклічним або ситуативним. Коливання окремих параметрів системи фінансово-економічної безпеки підприємства дає змогу підтримувати необхідний рівень захисту фінансових інтересів. На різних етапах розвитку «система фінансово-економічної безпеки підприємства» може змінюватися.

Таким чином, головне завдання «системи фінансово-економічної безпеки підприємства» полягає в тому, щоб створити необхідні попередні фінансові умови для стабільного зростання підприємства в поточний і майбутній періоди.

Крім того, варто відзначити взаємозалежність понять «фінансова стійкість» і «фінансова безпека» підприємства.

Фінансова стійкість - це необхідна, але недостатня умова фінансово-економічної безпеки підприємства.

Отже, забезпечення фінансово-економічної безпеки може бути тільки на основі сталого фінансового розвитку підприємства, в якому створені умови для реалізації такого фінансового механізму, який здатний адаптуватися до мінливих умов внутрішнього і зовнішнього середовища. При такому підході для фінансової стійкості підприємства особливого значення набувають рівні фінансової стійкості, так як для фінансово-економічної безпеки підприємства важливий не абсолютний, а раціональний рівень фінансової стійкості.

Однак більшість вчених схиляється до думки, що «фінансово-економічна безпека підприємства» може бути ідентифікована як певний механізм, який гарантує стабільність фінансової системи підприємства за допомогою захисних фінансових інструментів і альтернативно забезпечує її ефективність шляхом

раціонального використання фінансових ресурсів.

Процес організації фінансово-економічної безпеки підприємства, що включає реалізацію функціональних складових для запобігання можливим загрозам, складається з декількох етапів (рис. 3).

Рис. 3. Основні етапи процесу формування фінансово-економічної безпеки підприємства

Також необхідно додати, що безпека фінансових ресурсів підприємства є невід'ємною частиною фінансово-економічної безпеки держави, так як з одного боку, створення підприємством доданої вартості формує валовий внутрішній продукт, а з іншого боку - підприємства, які є великими платниками податків, впливають на формування доходу державних і місцевих бюджетів. Таким чином, чим вище рівень фінансової захищеності підприємства, тим більша ймовірність виконання державою своїх функцій і забезпечення економічного і соціального розвитку країни.

Діяльність підприємства завжди пов'язана з появою великої кількості загроз, які можуть викликати фінансову ненадійність. Наприклад, збиток інтересам підприємця може бути завдано в результаті недобросовісних дій конкурентів, невиконання партнерами, замовниками, постачальниками своїх зобов'язань, а також кризових явищ в економіці, непередбачених змін кон'юнктури ринку, стихійних лих, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруженості і, нарешті, несприятливої економічної політики держави.

Виділяють дві основні причини, які призводять до появи фінансової нестійкості підприємства, а отже, і зниження її фінансово-економічної безпеки:

- стратегічні помилки в організації ділової активності, які роблять підприємство неконкурентоспроможним на ринку незалежно від кількості наявних ресурсів і якості управління, наприклад, неправильно обрана сфера діяльності, невідповідна оцінка стану ринку, неправильної стратегії розвитку;

- помилки у впровадженні управління підприємством, наприклад, неправильно визначена структура капіталу, неоптимальна стратегія розподілу ресурсів, невдачі в фінансовому плануванні і т.д.

Концепцією ефективної управлінської системи фінансово-економічної безпеки передбачається:

- організація оперативного виявлення економічних загроз в системі управління підприємством;

- розробка заходів по усуненню виявлених економічних загроз;

- забезпечення подальшого контролю попередження і корекції економічних загроз».

Отже, надійність системи управління фінансово-економічною безпекою обумовлена управлінськими засобами і технологіями.

Економічна доцільність системи обумовлюється трьома факторами: попередженням фінансових витрат на етапі діагностики, їх усуненням в зв'язку з уже наявними економічними загрозами (усунення потенційного негативного впливу загроз), і раціоналізацією управління фінансово-економічною безпекою.

Ефективна «система управління фінансово-економічною безпекою» забезпечить фінансову складову безпеки господарюючого суб'єкта, розвиток матеріально-технічного забезпечення, конкурентну привабливість і прибутковість його діяльності.

Отже, фінансово-економічна безпека визначається двома складовими частинами: фінансовою та економічною. Фінансова частина безпеки пов'язана з процесами формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів. Економічна частина безпеки пов'язана з розвитком різних галузей економіки, наявністю матеріально-технічної бази, з соціальними умовами життя людей, їх добробутом, демографічною ситуацією. Фінансово-економічна безпека традиційно розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи, яка визначає її здатність забезпечувати реалізацію цілей діяльності підприємств. Фінансово-економічну безпеку будь-якого підприємства визначають такі чинники: рівень фінансової незалежності підприємства від фінансової допомоги сторонніх фінансових установ; зовнішня і внутрішня фінансово-кредитна політика підприємства; рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери. В умовах економічної і політичної нестабільності, мінливості факторів мікро- і макросередовища, що впливають на діяльність підприємства, оцінка його фінансово-економічної безпеки дозволить мінімізувати можливі загрози і збільшити ступінь захищеності, що потребує розгляду в подальших дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський // Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 2019 – 338 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека держави / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2016 – № 11 – С. 19–34.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.

А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2006 – 776 с.

4. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф Гапоненко, А. Л. Беспалько, А. С. Власков. – М.: Изд-во «Ось-99», 2017. – 208 с.

5. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2013 – № 8 – с. 65–67.

6. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К.: Центр учбової літератури, 2009–256 с.

7. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції : практика та досвід. – 2019. – № 10. – С. 22–26.

8. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2013 – 280 с.

9. Кравчук Н. Я. Фінансова безпека: навч.-метод. посібн. / Н. Я. Кравчук, О. Я. Колісник, О. Ю. Мелих. – Тернопіль: Вектор, 2010. – 277 с.

10. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 108 с.

11. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 2019. – 464 с.

12. Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р. С. Папехин. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2017. – 16с.

13. Сорокіна О.М. Зміст дефініції «фінансова безпека»/ О.М.Сорокіна // Торгівля і ринок України – 2019. – Вип.28. - Т.3. – С.270-274.